

ДЬОН, ЫАЛ ОЛОҕО ТУРУКТААХ БУОЛАРЫГАР

тыһ. солк тэнгэһин сөп. Сайабылчан-
һааһаа кытта уонна кыһа дьэ кэргэ-
нигэр анаан, анал программа оҥоһул-
лар. Бу программа туох үлэ барыах-
таа, болдьор, туолуута киирэр. Про-
грамма сүөһү, сыгы, куурусса аты-
лаһаа, оҕуруот аһын үүннэри, ин-
дивидуальнай предприниматель, дьону
үлэни хааччыһы, кыра оҕоох ийэ-
лэри дьарыктаах оҕуруу, араас ку-
руһуоктары, секциялары уода тари-
ни киириэн сөп. Бу харчыны ылар
дьон ый аайы биһиэхэ кэлэн туох үлэ
ыһпыттары, харчыларын туохха
туһаммыттары отчуоттуулары ирдэ-
нэр. Сайабылчанна түһэригэр дьон до-
хуоттары кистээн дуу, бэйэлэрин
туһунан толоруа суох иһитиннэри
эбэтэр социальнай контракт түһэри-
бит усулуобуйаларын толорбот түгэ-
нигэр социальнай көмө бириллибэт.

Государственный комитет туһунан
баалаах дьон биһиэхэ кэлэн сайабы-
лчанна түһэриэхтэрин наада. Туох до-
кумуннар ирдэнэллэрин сийилин
быһааран, сүбэлээн биэриэхтэ. Бу сыл
бастагы аңарыгар 3 500 000 харчы
көрүлүнэ. Билсэр төлөпүтүгүт 41-195.

Л.В. ТОСУКАЕВА,
социальный управление кылаабынай
специалиста,
О.Г. БАЙШЕВА,
сүрүнүүр специалист.

Билигин көмгө государство
өтүттэн араас хайысхалаах социаль-
най өйөбүлүр баар буолбуттара дьон,
ыал олоҕо туруктаах буолууттар ула-
хан болҕомто буолар. Ордук оҕоолох
ыаллары өйүүр дьаһаллар, уураахтар
тутта олоххо киирэн иһэллэрэ нэһили-
эннэ интериэһин тардар. Ол курдук,
2011 сыл балаһан ыйыттан киирбит
443-с №-дээх республикатааһы ийэ ка-
питала, 2012 сыл атырдьах ыйын 30
күнүгэр баттаммыт 5 уонна онтон эл-
бэх оҕоолох ыалга дьэ тутталларыгар
эбэтэр атылаһалларыгар биһир бириэмэ-
лээх социальнай төлөбүр, 2012 сыл
алтынны 22 күнүгэр тахсыбыт "10
эбэтэр онтон элбэх оҕоолох дьэ кэр-
гэнтэ массына ыалларыгар соци-
альнай контракт быһыытынан госу-
дарственный көмө" буолаллар. Нэһилиэннэ кизн билигин соци-
альнай управление нөһүө иһин май-
пыһаһар эрэри, тус-туста социаль-
най контракттар олоххо киирбиттэрин
туһунан тириэр наадалаах.

Саха Республикатын Правительст-
во 2012 с. бос ыйын 6 күнүгэр ылым-
мыт 252-с №-дээх дьаһалын туһунан
кэспэһитин баарабыт. Бу дьаһал
тыа сиригэр олорор үлэтэ суох ыал бэйэ-
тин материалнай балаһаммытын
тупсарыныгар, бэйэ дьыалатын тари-
нин эбэтэр кэтэх хаһаайыстыбатын
кэнэтэн, дохуот киллэринэр дьарык
онотуутун өйүүр сыаллаах.

Социальный контракт эрдэ бэйэ
дьыалатын таринэргэ дьон субсидия-
нан туһамматах, пенсияга тахса илэк,
үлэтэ суох ыал эбэтэр итинник соротох
киһи киирсин сөп. Индивидуальный
предприниматель, бааһынай хаһаай-
ыстыбалаахтар, пенсионердар уонна 1-
кы, 2-с группалаах инвалиттар киир-
бэттэр. Социальный контракт ордук
табыгастаарынан кэтэх хаһаайыстыба-
ны ханатты, ыанар ынары аты-
лаһы, борооскуну уотуу, сибийиннэни

иһин курдук үлэ көрүннэрэ буолал-
лар. Итиннэ оҕуруот аһын үүннэрэн,
ону атылаан, бэйэ дохуотун үрдэтти-
кыах барыллар. Ону таһынан үөрэх
төлөбүрүн төлөтөн, ийэ ылан, үлэ булу-
нарыгар өйөбүл быһыытынан туһан-
ааха ээри сөп. Манан туһанан талаан-
наах дьон үтүс эрэи көрсүбэккэ кисти-
нэн, уһанан, ас астаан да бэйэ дьыала-
тын тариниэхтэрин сөп. Көмө кээмэйэ
сайабылчаннаах киһи баа санаа-
тын учуоттаан, контрагы хас ыйга
түһэригиттэн көрөн суоттанар. Суу-
ма саамай улааппыта 120 тыһ. буолуон
сөп. Социальный контракт көмө харчы-
тын ыһыт киһи тустаах сыалга эр
туһаныхтаага уонна ый аайы отчуот
оҕуруутаага ирдэнэр.

Бу хайысханан 2012 сыл
күнүгүтүн үлэбитин саҥалаабытыт.
Ол түмүгэр 900 тыһылыгы улуус-
таары хамыһыһа быһаарытынан 11
киһи ылан туһанналар. 2013 сылга 2
965 тыһылыга кэллэ. Бу үбү от ыйыгар
дыты наадыааччыларга тырыллан
бүтэриэхтээхтэ. Оҕон докумуннары
ыам ыйын 31 күнүгэр дыты тутатыт.
Социальный салалтага билсэр
төлөпүтүгүт 41-036.

Тыа сиригэр үлэ мистэтэ суох бу-
лан дьон олорон хаалан эрэр. Ким эрэ
атын киһи үлэ мистэтэ тарийэн, хам-
настарын кэтэһин үксэтэ. Бу
дьаһалы нэһилиэннэ табатк өйдөөн
туһанан наада.

2013 сылтан "Кыамаат дьэ кэр-
гэнтэ 3-с уонна онтон элбэх оҕоолох
ыалга социальный контракт түһэри-
тинэн биһир бириэмэлээх эбэтэр ый
аайы төлөбүрдээх государственной
көмө" оҥоһуллар буолла. Бу уураах кы-
амаат, үлэтэ суох дьэ кэргэн матери-

альной ыарахаттары туоруурутар, бэйэ-
элэрин хаһаайыстыбаларын тупсарал-
ларыгар, эбии дохуот киллэриниллэри-
гэр анаар. Бу уураах күүскэ үлэлээн,
олоххо киирдэрэнэ, кыамаат дьэ кэр-
гэн олоҕо тупсуохтаах, харчынан,
аһынан-үлүнэн эбии үп киириэхтээх,
дьэ кэргэн эппистинэһэ күүһүрүөхтээх,
республикага оҕо төрөөһүнүн
көһүлүөхтээх.

Бу сана социальный контракт ба-
риллар усулуобуйатынан 2013 сыл тох-
сунуу 1 күнүгүн үһүс эбэтэр онтон
кэннэ оҕуруот төрөпүт буолуохта-
ахтар. Ол ынан баран, оҕо 3 сааһын ту-
олуор дылы бу быраап көһүлүнэр. Ол
аата бу сылаахха төрөбүт оҕо 3
сааһын туолуор дьэ төрөпүт кэлэн
хаһан баарар социальный контрактка
сайабылчанна суруйуон сөп. Оҕуруот
бары 18 саастарын туола илэк буолуох-
таахтар, сайабылчанна суруйааччы
уонна кини дьэ кэргэнигэр предприни-
матель быһыытынан билиэтэммит
киһи суох буолуохтаах, 5 сыл иһигэр
бэйэтин дьыалатын таринэргэ итинник
көмөнү эрдэ ыһытаах буолуохтаах.

Киирибит сайабылчанналары
биһиги управление иһинэн анал ха-
мыһыһа тариллэн көрөр. Бу көмө
ыйдаагы төлөбүр эбэтэр биһир бириэмэ-
лээх харчынан көмө быһыытынан
оҥоһуллуон сөп. Государственный соци-
альный көмө хамыһыһа көрүүтүнэн
биһир сылга эбэтэр хас да ыйга суотта-
нан бириллиэн сөп. Хас ыйга социаль-
най контракт түһэриһилэр да, тийи-
нэн олоруу алын кээмэйин онно
төгүлүнэр. Ол эбэтэр билигин оҕо тийи-
нэн олоруу алын кээмэйэ 9730 солкуо-
байга тэнгэһэр буоллаһына, биһир сылга
көмө кээмэйэ саамай улааппыта 116

Тыа хаһаайыстыбата

ТЭРЭЭНИННЭЭХ ҮЛЭ- СИТИНИ ТӨРДӨ

Дмитрий Захаров дьэ кэргэнигэр.

Улууска сүөһү, сыгы иһи-
тиннэ, сир үлэтинэн дьарыгы-
рар, үлэлээн-хамсаан элбэх бо-
родуусуулары ылар үчүгэй үлэ-
лээх бааһынай хаһаайыстыба-
лар бааллар. Олоргон биһир биһэ
туруктаахтара Арыылаах
нэһилиэгиттэн Дмитрий Ива-
нович Захаров салайар "Куҕас"
бааһынай хаһаайыстыбата бу-
олар.

Бу хаһаайыстыба сүөһү ий-
тэр ыал фермаларын өйөөһүн
федеральной программатыгар
көһрөн, быйыл күһүн алтынны
ыйга 3 мал 300 тыһ. солк грант
ылан турар. Итин туһулуур
сертификаты "Ас-уөл-2012"
быһастаах кээмэй СР Прези-
дент Е. А. Борисов туттарыта.

Ааспыт сылга 36 тонна үүтү,
2 тонна 8 центнер эти туттар-
бытара. Бүтүнү турутууна 60
ынары, иһин атыр оҕуруу туру-
ораллар. Итин таһынан откор-
мага 40-ча борооскуну иһаталлар.
Бу барыта бэйэлэрин сүөһүлэ-
ра, атылаһы суох 4 хотону-
нан көрөллөр. Барыта 6 киһи
үлэлиир, итинэн сүөһү
көрөөччү үһүлэр. Ынах төрөөн
эрэринэн билигин биһир ыан-
ныксыт туталлар, кулун тутар-
га төрүүх элбэстэһинэ биһир ыан-
ныксыты, биһир кырой
көрөөччү эбии ылаахтара,
аксыа буолуохтара.

Үлэ тарэһинэ бу хаһаайы-
стыба уратылаах. Ол курдук,
хамнаска үлэһиттэри туталлар.
Бэйэлэрэ билэр, үлэ эпписти-
нэстээх, саастаах дьону үлэ-
лэтэллэр. Төлөбүрүн иһин
өтүттэн сүбэлэһэн төбөтүнэн

онорбуттар. Ыйта биһир төбө
500 солк. Итиннэ аһааты, уула-
ты, нөһүөмү ыраастааһын ки-
ирэр. Дуоҕабардаааччы бэйэ-
тин кыаһынан көрөн, төһө
төбөнү ыларын быһаарынар.
Дьэ кэргэни-аймахтарын,
орлорун көмөлөһүннэрэллэр.
Ыанныксыт билигин ыла 5000
солк ылар. Төрүүх эбиллэн үүтү
элбэх ыанар буолларына төһө
үүтү ылабытынан аахсыахтаах.
Нийрэй биһир төбөтүгэр 300 солк
ылааллар. Күннэ үстэ суосканан
аһаталлар. Хамнаска ханна да
мөккүөр, мыһыны тахсыбат,
быһылыбыт сыананан төһөнү
ылаахтаахтарынан ааран-суоттан
ардэттэн биллэр.

Сыгы өтгүн аччалыттар.
Эрдэ тарилта, чааһынай дьон
сылгыларын дуоҕабардаан
көрөр эбиттэр. Сыгы аһылы-
кын тарийэргэ ыараханын этэл-
лэр.

Быйыл мистэтэ оттообутта-
рын таһынан мобильнай биригэ-
здэнэн улуус тас өтгүтэр сыды-
ыбытара. Итиннэ оттообут от-
торо бу күнүгэр тиэллэн кэллэ.
120 тонна оту эбии атылаасты-
лар. "Чурапчы" ТХИК нөһүө 75
тоннаны, И. А. Румянцев
бааһынай хаһаайыстыбатынан
20 тоннаны, И. В. Бурнашев
бааһынай хаһаайыстыбатынан
20 тоннаны, А. Е. Николаевтан 5

тоннаны. Быйыл ыһыта аһаан
62 гектар сир арендага ылы-
лар. Түөрт маһыан күрүөлээн
бүтэрэн эрэллэр. Быйыл сайын
ситэриэхтэра. Эбис ыһахтара.
Сейла, барана, дискэ, каток бу-
луммуттар. Калинин кул-
тууралары (рапс, кукуруза, о. д.
а.) үүннэрэр былааннаахтар.

2005 сыллаахха "Туймаа-
ла-лизинг" хампааньаны ку-
тары 2 сылга төлүүргэ дуоҕа-
бардаһан МТЗ-82 тыраахтар
ылбыттар, эми итинэн
"Довгень" трактор атыласт-
ыттар. Быйыл оттоһунна
туттулар холбоһор тизиниэ-
лэри олохтоомутт усулуобуйа-
нан ылбыттар, МТЗ-82 тыраах-
тар атыластыттар.

Күһүн ыһыт граньнан сана
хотон тутуутун саҥааһылар.
100 сүөһү киирэр 60х14 м иһинэ-
эх буолуохтаах. 5 м диригтэ 68
свал түһэриллибит. Ити
үрдүнэн лафетанан 2 эргир
акылаатынан эргитилинэ.
Стойкалар туран үһэс өтгө со-
ро баалына. Кулун тутар
бүтүүтэ мас ирдэһинэ үлэ сал-
гы ыһыттылаахтара. Сааскы
суолу баттаһа элбэх матырыйа-
ал-базалит билигиталэр, профи-
лэистэр, СМЛ, о. д. а. Новосибир-
ский куораттан сааһаан тиз-
лиэхтэра. Тутуу эрдэ турар
сирэ изысканията ыһыттылан,

"Якутпроект" бырыһагынан
оҥоһуллар. Аны күһүн барыт
тын ситэрэн-хоторон үлэ кил-
лэриллиага.

Бу бааһынай хаһаайыстыба
салайааччытын улууска тарил-
лэр ас-уөл быһастаһыттар,
Арыылаах нэһилиэгэр тийэ
сыдыан малды көрсөөччүбүн.
Хаһаайын үлэ-хамнас туһунан
кэспэ-ипсиэ, салайааччылар-
га үлэ тарэһинигэр сөптөөх ый-
тылары биһэра, олохтоохтук
туруорса сыдыааччы Үлэлэрэ-
хамнастара үһэс суруллубу-
тун курдук кыайылаах-хоту-
улаах. Дмитрий Иванович:
"Бааһынай хаһаайыстыбалар
үлэлэрэ онуларын булла. Кэ-
ли кээмгэ үлэбит сыаналар
буолан эрэгиттэн үөрэбит.
Үүтү, эти тутар сыана үрдэтэ.
Ити киһи Президентигэр Е. А.
Борисовка, Правительствога,
Тыа хаһаайыстыбатын минис-
теристибегэр, улуустат са-
ластатыгар махтаһыт улахан.
Тыа сирин сайдыатын килим
программат ыһылан өр сыла
тохтообокко үлэлиригэр
баарабын", - диир.

Сүөһүлэрэ-астара этэннэ
кыстыгы туораан, үүтү-эти дэ-
лэтигэ ситиһилээхтэ: үлэли-
иллэригэр баарабын.

Алексей СЛЕПЦОВ

Сығармалықтар 12000=

[illegible]

Харьят бэчээккэ графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Сага алах" редакционной-издательской халбоһукка 13.02.2013 с. офсеткэ бэчээттэнэ. Халбоһук бэчээткэ үстэ: оптируунуһукка, элпизэргэ уонна субуотага тахсар.